

'אותו ואת בנו' – דין בקדשים או דין בחולין?

פורטל הדף היומי למסכת חולין

הרב יונתן קירש

"וְשׂוֹר אוֹ שֶׁהָאֱתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד"
(ויקרא, כב, כח)

"...משום דעיקר קרא דאותו ואת בנו בחולין כתיב..."
(תוספות, ד"ה 'ואין', חולין פה ע"א)

"...דמשמע ליה דניעבד קדשים עיקר משום דבפרשת קדשים כתיב לאו זה..."
(ריטב"א, ד"ה 'דנין', חולין פה ע"א)

תוכן עניינים:

1. פשט הפסוק - בתוך דיני קרבנות
2. מחלוקת חכמים ורבי שמעון
3. המשנה הראשונה - השוואת חולין למוקדשים
4. תחילת הגמרא: מקור למוקדשין וגם לחולין
5. "לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בקדשים" - רבי שמעון בן זומא
6. הווא אמינא שהאיסור נוהג רק בזמן שיש קדשים
7. שיטת בה"ג שאסור לבו ביום
8. 'אותו ואת בנו' במלחמת שאול

שאלה מרכזית שעולה במהלך לימוד פרק "אותו ואת בנו" היא:

האם מדובר על דין בקדשים או דין בחולין?

שאלה זו מלווה לא מעט מהסוגיות בפרק. במאמר זה נעבור על כמה נקודות המראות צדדים לכאן ולכאן.

1. פשט הפסוק - בתוך דיני קרבנות

מפשט הפסוקים (ויקרא פרק כב-ל) ומהקשר הענייני עולה כי מדובר בדין בקרבנות, גם מהנושא וההקשר. הפסוקים שלפניו ואחריו (כז, וכט) עוסקים בהלכות הקרבנות, ולפיכך נראה שגם דין אותו ואת בנו (פסוק כח) הוא חלק מדיני קרבנות.

2. מחלוקת חכמים ורבי שמעון

נחלקו רבי שמעון וחכמים (משנה פא ע"ב) בדין 'שחיטה שאינה ראויה'. רבי שמעון פוטר מאיסור 'אותו ואת בנו' כאשר השחיטה לא ראויה (לאכילה) וחכמים מחייבים:

"השוחט ונמצא טרפה, השוחט לעבודה זרה, והשוחט פרת חטאת, ושור הנסקל, ועגלה ערופה - רבי שמעון פוטר, וחכמים מחייבין".

לפי רש"י: לשיטת רבי שמעון אין כלל דין אותו ואת בנו בקדשים¹.
ראשונים אחרים: לשיטת רבי שמעון יש דין אותו ואת בנו בקדשים רק במצבים מסויימים².

מהו יסוד המחלוקת?

יסוד המחלוקת: האם ללמוד מקדשים (שחוטי חוץ) או מחולין (טבוח טבח והכן)?

הגמרא (דף פה' עמוד א') מסבירה את יסוד המחלוקת:

"מאי טעמא דרבי מאיר באותו ואת בנו? אמר ר' יהושע בן לוי: **גמר שחיטה שחיטה משחוטי חוץ**, מה התם - שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, אף הכא נמי - שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה. ורבי שמעון מאי טעמא? א"ר מני בר פטיש: **גמר מטבוח טבח והכן**, מה להלן - שחיטה ראויה, אף כאן - שחיטה ראויה. ור"מ נמי ליגמר מטבוח! **דנין שחיטה משחיטה**, ואין דנין שחיטה מטביחה: מה נפקא מינה? הא תנא דבי רבי ישמעאל: בושב הכהן ובא הכהן - זו היא שיבה זו היא ביאה! הני מילי - היכא דליכא דדמי ליה, אבל איכא דדמי ליה - מדדמי ליה ילפינן. ורבי שמעון נמי ליגמר

¹ רש"י, חולין פ ע"ב, ד"ה שחיטת קדשים.

² תוד"ה שחיטה שאינה ראויה דף פ עמוד ב. ורמב"ן שם.

'אותו ואת בנו' – דין בקדשים או דין בחולין?

פורטל הדף היומי למסכת חולין

הרב יונתן קירש

משחוט חוץ! דנין חולין מחולין, ואין דנין חולין מקדשים; ור' מאיר, אטו אותו ואת בנו בקדשים מי לא נהיג? היינו דקאמר רבי חייא: ראה רבי דבריו של רבי מאיר באותו ואת בנו, ושנאו בלשון חכמים".

חכמים (רבי מאיר): לומדים משחוט חוץ. הלימוד מ"שחיטה" ל"שחיטה", המעבירה את הדין מקדשים לחולין.

רבי שמעון: לומד מ"טבח טבח והכך". הלימוד הוא חולין מחולין, ואינו לומד חולין מקדשים.

ביאור לעומק:

יסוד מחלוקתם הוא האם דין 'אותו ואת בנו' מהווה דין בקדשים או דין בחולין³. האם זהו דין השייך במהותו לדיני קרבנות (ומשם לומדים אף לחולין), או שמא זהו דין השייך לאכילה רגילה של חולין.

הפסוקים שמהם לומדים מוכיחים זאת: פרשת שחוט חוץ עוסקת בקדשים שנשחטו בחוץ, והפסוק על יוסף מדבר על הכנה של אוכל חולין.

3. המשנה הראשונה - השוואת חולין למוקדשים

המשנה הראשונה (דף עח עמוד א') מביאה רשימה של שנים עשר מקרים. המשנה מציגה את איסור אותו ואת בנו תוך השוואה בין חולין לקדשים, וכן בינו לבין איסור שחוט חוץ.

4. תחילת הגמרא: מקור למוקדשין וגם לחולין

בתחילת הפרק (דף עח עמוד א) הגמרא מחפשת מקור לכך שאיסור אותו ואת בנו נוהג הן במוקדשין והן בחולין. מפשט הגמרא נראה שדווקא דין חולין הוא המובן מאליה, ואילו דין קדשים צריך מקור. התורה תמימה (ויקרא פרק כב אות קעח) שואל על כך, שהרי פשט הפסוקים עוסק בקרבנות:

"לכאורה אינו מבואר כל עיקר דרשה זו, דמהיכי תיתא לא יהיה נוהג בקדשים אחרי דכל עיקר ענין זה כתיב בענין קרבנות, ואדרבה מטעם זה היה יותר סביר לומר דנוהג רק בקדשים ולא בחולין..."

גם כאן רואים את השאלה: **לאן לשייך את הדין של אותו ואת בנו?**

5. "לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בקדשים" - רבי שמעון בן זומא

רבי שמעון בן זומא דורש שבדין 'אותו ואת בנו' היום הולך אחר הלילה ולא לילה אחר היום:

"את זו דרש רבי שמעון בן זומא: **לפי שכל הענין כולו אינו מדבר אלא בקדשים**, ובקדשים לילה הולך אחר היום, יכול אף זה כן?"
את זו דרש - משום דבעניינא דקדשים כתיב אותו ואת בנו איצטריך למדרשה כדתניא בגמרא. (חולין, פג עמוד א, ורש"י שם)

רואים מדבריו שעקרונית זהו **כן** דין בקדשים, לבסוף יש לימוד ממעשה בראשית שהיום הולך אחר הלילה.

6. הווא אמינא שהאיסור נוהג רק בזמן שיש קדשים

התוספות (עח עמוד א ד"ה 'אותו') מסבירים כי קיימת הווא אמינא שאיסור אותו ואת בנו לא ינהג בזמן שאין קדשים, וזאת משום שהפרשה נכתבה בענין הקדשים.

³ תוספות (פה עמוד א ד"ה "ואין", ודף פ עמוד ב ד"ה "קדשים") מסבירים שלרבי שמעון עיקר הפסוק בחולין, ולפי זה יוצא לכאורה שנחלקו מהו עיקר הפסוק.

הריטב"א (פה ע"א, ד"ה "דנין חולין") מסביר שהפסוקים מדברים הן על קדשים והן על חולין, וממילא המחלוקת תלויה בסברות נוספות מה להעדיף (שחיטה משחיטה או שיהיה דומה לכיסוי הדם).
וראה 'ראש יוסף' ו'דור רביעי' (פה ע"א).

'אותו ואת בנו' – דין בקדשים או דין בחולין?

פורטל הדף היומי למסכת חולין

הרב יונתן קירש

...דהווא אמינא כיון דבענין קדשים כתיב לא לנהוג אלא בזמן דאיכא קדשים".

7. שיטת בה"ג שאסור לבו ביום

הגמרא מדייקת (דף קטו עמוד א) שאם עברו ושחטו אותו ואת בנו ביום אחד - למזבח הדבר אסור, ואילו להדיוט זה מותר.

הבה"ג סובר שאסור לאכול אותו ואת בנו בו ביום⁴.

אפשר לבאר כי בעוד שהגמרא הפרידה בין איסור הקרבנות לבין אכילת חולין, שיטת הבה"ג מקרבת בין דין ההדיוט לדין הגבוה.

8. 'אותו ואת בנו' במלחמת שאול

פירוש מעניין מביא רש"י על מלחמת שאול כאשר העם "אכלו על הדם" – אותו ואת בנו :

"וַיֵּצֵא הָעָם אֶל שַׁל הַשָּׁל וַיִּקְחוּ צֶאֱן וּבָקָר וּבְנֵי בָקָר וַיִּשְׁחֲטוּ אֶרְצָה וַיֹּאכְלֵם הָעָם עַל הַדָּם"

"צאן ובקר ובני בקר - אומר אני זה אותו ואת בנו לא תשחטו ולכך קראם חוטאים,

ורבותינו אמרו בשחיטת קדשים שהיו מקדישים אותם שלמים ואוכלים לפני זריקת דם הוא

שאמר ויאכל העם על הדם אוכלים קדשים ועדין דם במזרק"

(שמואל א, יד, לב ורש"י שם)

בפירושו השני, מבאר רש"י שהקדישו שלמים ואכלו לפני זריקת דמים⁵.

אכילת 'אותו ואת בנו' היא אכילת חולין שאינה עומדת ברמת הקדושה הנדרשת. זה הפירוש של "אכילה על הדם". בקרבנות מדובר באיסור הקרבה, ובמוקדשין באיסור אכילה לפני זריקת דמים. באכילת בשר תאווה, האיסור נובע מאכילה ללא זריקת הדם על המזבח (כפירוש רבי יוסף קרא), ובחולין – מאיסור אכילת 'אותו ואת בנו'. יש חיוב לקשר את אכילת החולין אל המזבח ולרמת הקדושה של הקדשים. משום כך בונה שאול מזבח, במטרה לקשר את אכילת העם אל המזבח⁶.

לאיסור 'אותו ואת בנו' ישנם שורשים כפולים: מחד גיסא בדיני קרבנות וקדשים, ומאידך גיסא בדיני חולין. נראה שבדין זה אנו מיישמים דיני קרבנות וקדשים באכילת החולין שלנו. במילים אחרות, אנו נדרשים לקדש את אכילת החולין שלנו.

זוהי אינה רק שאלה מרכזית במהלך הסוגיות, אלא סוגיית יסוד הנוגעת ליסוד איסור 'אותו ואת בנו' ולמסכת חולין כולה.

⁴ ראה טור ושולחן ערוך, יורה דעה, סימן טז, סעיף ג.

⁵ רבי יוסף קרא מפרש (בפירושו לפסוק זה) כי החטא היה אכילת בשר תאווה בזמן היתר הבמות ללא זריקת דם על המזבח. מעניין לציין שבמקום אחר (שמואל א, כ, כו) מבאר הר"י קרא ששאל היה אוכל חולין בטהרה.

⁶ ועיין מדרש שמואל (פרשה יז, ב) שהראה להם הלכות שחיטה וסכין: "ויאמר שאול פוצו בעם וגו' ושחטתם בזה, מה הוא ושחטתם בזה, רבנין אמרי הראה להם את הסכין כמה הוא צריך להיות שיעור... אמר להם כסדר הזה היו שוחטין ואוכלין".